

ሕግቅ ታሪኽ ንዘይምድጋም

መጠንቀቕታ

ብሄራዊ ዕብላላ ኣብ ልዕሊ ተጋሩ ከመይ ከምዝተጀመረ ዘይፈልጥ የለን። ኣብ ዘበን ሃፀይ ዮሃንስ ዝነበረ ምክድዳዕ ኣብ ሞንጎ መኳንንቶም እናሰፍሐ ከይዱ ንቐደም ነንባዕሎም እዮም ዝተበታተኑ። ኣብ መወዳእታ ነቲ እንኮ ካብ ቤተሰቦም ወፃኢ ዝነበረ ጅግና ራእሲ ኣሉላ ብድፍኢት ቤተሰቦም ካብ ሓላፍነቱ ኣውራይም ብፈለስትን ቤተሰቦምን ጥራሕ እናተመርሑ ኣብ ሕልፈት በፅሑ። እቲ ኣብ ሞንጎ መኳንንቲ ሃፀይ ዮሃንስ ዝተጀመረ ምፍልላይ ድሕሪ ሞቶምውን ብዝበኣሰ ተንኮል ምኒልክ'ውን ኣትዮዎ ነንባዕሎም ምንጃር ቀፀሉ። ህዝቢ ትግራይ ጠቐሊሎም ረስዕዎ።

ሃፀይ ምኒልክ ንፈለማ ግዜ ብ1882 ዓ.ም ትግራይ ከግብሩ ኢሎም ኣብ ኩሉ ዝኣተውዎ ቦታ ብብቱኑ ህዝቢ ይዋገኦም ነይሩ። ኣሉላ ብመንገሻ ተገሊሉ ምስ ውሑድ ሰራዊቱ ኣብ ተምቤን ነይሩ። መንገሻ ኣብ ከባቢ ደጉዓ ተምቤን ነይሩ። ምኒልክ መቐለ ዳህሲሱ እንዳ ኣብርሃ ኣፅብሃ በርቢሩ ንኣፅቢ ደይቡ እንዳስላሴ ኣፅቢ ኣቃዒሉ። ብኡ ዝባን ዝባን ንሳዕስዕ ዓዕዳ እምባ ክሳብ ዝዘውር ሓንቲ ቁሽት'ውን ዝተቐበለቶ ኣይነበረትን። እንተይተታኾሰ ዝሓለፎ ቦታ ኣይነበረን። መሳፍንቲ ትግራይ ነንባዕሎም ተኾራሪፎም ገሊኦምውን ናቲ ሕሽክርና ተቐቢሎም ህዝቢ ተበቲኑ ቀርዮ። ክፋ-እ ዘበን “ዝበነ ሸ” ብዝብል ህዝቢ ትግራይ ክሳብ ሕዚ ዝዝክሮ እዩ። ነዚ ሕዚ'ውን ክርኢ ዝደለየ ሰብ ኣብ በዓቲ እንተሎ ብመድፍዕ ምኒልክ ዝተጨፍለቐ ኣዕፅምቲ ከምዝነበሮ ኣብ ባዕትታት ኣሎ።

እዙ ስዕረት እዙይ ብምኽንያት ነንፃሕሎም ዝሓስቡ መሳፍንቲ ትግራይ ዘስዕቡ ኮይኑ ብሄራዊ ጭቆና ኣብ ትግራይ ዝጀመረሉ ገዝ እዩ።

እዞም መሳፍንቲ ንህዝቢ ትግራይ ኣይሓሰቡሉን። ነናይ ባዕሎም ፃሕሊ ጥራሕ ክጥምቱ ናብ ዓዘቕቲ ድከትን ድንቁርና ኣትዩ ተበቲኑ ተሪፉ።

ተጋሩ ተጨቀኖም፣ ብሄራዊ ዕብለላ በዚሑዎም፣ ሃገር ብድሕርትን ድንቁርናን ተውሒጣ ድኽነት ዓሊሉላ፣ ኮታ ኩሉ ንቕድሚት ዘዩርኢ መጋረጃ ምስጋረደና፣ ዕላማ ዝኣኻኸቦም ኣያታት መድሓኒት ዝኾን መገዲ ሓቢሮምና ተጋዲልና። ነቲ ተጋሩ ከብርስ ኢሉ ዝነበረ ሓደጋ ጋሊህናስ ኢትዮጵያ ሃገርና'ኳ ንጠንካራ ህዝባዊ ሓድነታን ምዕባሌኣን ዘውሕስ ብሕገ መንግስቲ ዝፀደቐ መገዲ ከፊትናላ።

እዙ ከቢድ ብዙሕ ዋጋ ዝሓተተ፣ ብዙሕ ዘድከመ፣ ብዙሓት ቀያሕትን ፀለምትን ደቂ ህዝቢ ሂወቶም ብጅግንነትን ወነን ዝኸፈሉሉ፣ ሰፊሕ ብጣዕሚ ዓሚቕ ታሪኽ ዘለዎ እዩ። ብሕመቕናን ሕመቕ መራሕትናን ምኽንያት ህዝቢ ትግራይ ዝኸፈሎ ከቢድ መስዋእቲ፣ ንባዕሉ ንድሕነት ህዝቢ ትግራይን ንድሕነት ሃገርና ኢትዮጵያን ዝነበሮ ፋይዳ ብዝገልፀ ኣይተገሕፈን ጥራሕ ዘይኮነስ ጠቕሊሉ ተላዒሉ ኣይፈልጥን። ሞሳ ህዝቢ ትግራይ ኣይተገለፀን ማለት ጥራሕ ኣይኮነን። ህዝቢ ትግራይ ባዕሉ'ውን ሃገሩ ኢትዮጵያ ፍቱዋት ቀያሕትን ፀለምትን ደቁ ከፊሉ ካብ ምብትታን ብኸመይ ከምዘድሓና ብዘርኢ ብሞሳኡ ክሕበን ኣይተገብረን። እዙይ ድኽመት (ሕመቕ) ቶም ዝተጋደልናን መራሕትናን እዩ።

ካብዙይ ዝበኣሰ ግና ጣቂ ዘይብሉ ዝመስ ግንክ ሱር ዘለዎ መዘዝ ይነፍስ ኣሎ። ገሊኦም ብፀሓፍነት ገሊኦም በፖለቲካኛነት መልክዕ ዝቐርቡ ግን ሓደ ዘመቦቆሎም ዘርባዕባዓት ይረኣዩ ኣለዉ። ኣብ ውሽጢ ዓድን ካብ ዓዲ ወፃኢን ቀልቢ ተጋሩ ክበታትን ይኸእልዩ ዝበሃል ፅሑፋት፣ ዛዕባታት ምዝርጋሕ ካብዝጅምር ውዕል ቅንይ ኢሉ ኣሎ።

አረጋዊ በርሀ ክሳብ'ታ ካብ ቃልሲ ዝሰለመላ መዓልቲ ህ.ወ.ሓ.ት. ወሲኑዎ ዝበሃል ኩሉ ዝወሰና ዓሰርተ ኣፃብዕቱ ደው ኣቢሉ ዘዕደቐ እዩ። ናይ ኣተሓሳስባ ድኽነት ይንበሮ'ምበር ሓርበኛ ተዋጋኣይ ነይሩ እዩ።

ሳህለ ኣብርሃ (ስዩ) ክሳብ'ታ ቢኮራፕሽን ዝተኣሰረላ ኣብ ህ.ወ.ሓ.ት. ወሳኒ ሓዳጊ ዝነበረ በዓል ስልጣን እዩ። መስፍናዊ ስምዒቱ ብሓርበኛዊ ኣገላልፃ እናጎልበበ ዝፀንሐ ተጋዳላይ እዩ።

ገብሩ ኣስራት ክሳብ'ታ ዝተፈንጨሉላ ዕለት ክምተጋዳላይ ውፋይ ብፍላይ ጀልፈፍ እናበለ እንትኸድ ንህ.ወ.ሓ.ት. ክሳብ መወዳእታ ዝኸሐድ ኣይመስልን ነይሩ።

ኣስገደ ገ/ሰላሰ ብስሑል ምኽንያት ዝተጋደለ ትሑት ንቕሓት ዘለዎ ግን ድማ ዘረባ ምእራይን ምቅብባን ዓብዪ ክእለት ዝነበሮ ኮይኑ ኣብ ዘበነ ቃልስና ሰለስተ ሻብ ሰሊሙ ዝተመለሰ ምኽዳዕ ቀሊል ገይሩ ዝርኢ ተጋዳላይ ነይሩ።

እዞም ልዕል ኢሊ ዝገለፀኩዎም ሰባት ዝመግለጹኦም መልክዐኛ ካርታ (card) መፃወቲ ፀላእቲ ኮይኖም ኣለዉ። ናይ ኣይዕዘር (አረጋዊ በርሀ) ዝፀንሐ ዕብዳን እዩ። ሕዚ ምስ ምርጫ ኣተሓሕዞም የንበድብድዎ ኣለዉ። ስዩ ኣብርሃ ናፍ'ታ ንብርቲ መስፍናዊ መንነቱ ምእታው ግልጺ ኮይኑ ቶም ጀጋኑና ዝኸፈልናሉ መሰል ብሄር ብሄረሰባት ደምሲሱ ኢትዮጵያ ናብ ዝነበረቶ ቤት ማእሰርቲ ብሄር ብሄረሰባት ክገብር “ኢትዮጵያ የብሄር ብሄረሰብ ከረጢት ኣይደለችም ኣንድ ኢትዮጵያ ነን።” ኢሉና ናብ ጎይተቱ ተመሊሱ። ገብሩ ኣስራት ኣቐዲሙ ኣፍ'ታ “እቃ ወደ ቀበሌ ትግሬ ወደ መቀሌ” ዝተባህለላ ባይቶ መስቀል ኣደባባይ ተጠሊዑ ይቕረታ ግበሩለይ በዲለ እየ ኢሉ ኣብ መስመር ህ.ወ.ሓ.ት. ምግዳሉ ከምዘናስሐ ገሊፁ ኢዩ።

እዞም ሰባት ንምንታይ እዮም ከምዘይ ዝኾኑ ዘለዉ? ነዛ ሕቶ እዚኣ ብኣገባብ ምምላስን ዘይምምላስን ሓደገኛነት ናይ'ቲ ድሕሪት ዝኒሀ ጣጣ ምርዳእን ዘይምርዳእን ዝፈለ እዩ። ብዕምቆት ንድሕሪት ምልስ ኢልና እንተርኢናዮ ነዊሕ ተልእኾ ዘለዎ እዩ። ኣብ ሸዋ ዝመቦቛሉ ትምክሕቲ ብርሕቀት መቆፃፀር (Remote control) ዝለኣኾ ተልእኾ።

እዞም ብትምክሕቲ ዝዝወሩ ዘለዉ ሰባት ዕምኢ ስልጣኖም ንምርዋይ ኢሎም ዝገብሩዎ ዘለዉ እዩ ዝመስሎም ዝኾን። ግና እታ ንሓይሊ ተጋሩ በታቲና ኣደዳ ብሄራዊ ዕብለላ ንትግራይ ዘውደቐት ካብ 1881-1889 ዓ.ም ዝነበረት ኩነታት እዮም ዝደግሙ ዘለዉ።

ድሕሪ ሞት ሃፀይ ዮሃንስ መሳፍንቲ ትግራይ ነንባዕሎም እናተናፃፃቹን እናተናኾሱን ሓይሎም ኣዳኺሞም ሞይቶም። እዙይ ቅድም ኢሉ ሃፀይ ዮሃንስ ብሂወት እንተለዉ ጀሚሩ ደጃት ስዩም ወዲ ሓፍቲ ዮውሃንስ ናብ ምኒልክ፣ ደጃት ደበብ ከምኡ ናብ ጣልያን ከዲያም ኣንፃር ሓዎም ዝሸፈቱ ነይሮም። ሸው ነይሮም ዝበሃሉ ተጋሩ ምሁራት'ውን ናብ ምኒልክ ዝሰለሙ ነይሮም። ሸዋ ጉዳማት እዮም ነቶም ከዳዓት እናዕለቹ እናሰደዱ መኳንንቲ ዮሃንስ ነንባዕሎም ሕቶ ስልጣን ከልዕሉ ብኡ ክበኣሱ እዮም ዝገብሩዎም ነይሮም።

ኣብዙይ ከይተጠቐሰ ክተርፍ ዘይብሉ ድኽመት ዮሃንስ ሃገሩ ብሓፈሻ ደኣ ይፈቱ እምበር ነቱ ሓይሉን ማእገሩን ዝነበረ ህዝቢ ትግራይ ብፍሉይ ዝሪኣሉ ኣገባብ ኣይነበረን። ኩሉ ሰስልጣን'ውን ብዜካ ራእሲ ኣሉላ ብኻልኦት ቤተሰቦምን ኣሕዋቶምን ጥራሕ ዝተትሓዘ ነይሩ ኣብ ትግራይ። ምኒልክ ግና በዚ መካር ነይሩ። ማእኸል ማእገር ሓይሉ ሸዋ ዝገበረ ነይሩ። ስልጣን ኣዋህባ'ውን መውስቦን ካሊእን ተወሲኹዎ ንሸዋ ብሙሉኣ ዝሓቆፈ ነይሩ።

ሃፀይ ዮሃንስ ቅድሚያ ዘመቻ መተማ ብምክንያት ዝኸበብዎም መኳንንቲ ቤተሰቦም ዓንዲ ሓቕ ንግስነኦም ዝኾነ ራእሲ ኣሉላ ስልጣኑ ብምውራድ በትሮም ሰይሮም እዮም። እዙይ ዝኾነ ድማ ኣብ ውሽጢ ቤተሰብ ሃፀይ ዮሃንስ ዝበቓለ ፅምኢ ስልጣን ብመሸረፊት ሸዋ እናተምበድበደ ስለዝተባርፀ እዩ። እዙይ ኮነ ኢልካ ዝግበር ምንባሩ ብኣብነት ምርኣይ ይክኣል'ዩ።

ሃፀይ ዮሃንስ ሞቶም ምስተሰምዐ ምኒልክ ንጣልያን ካብ ምፅዋዕ ንኣስመራ ደይብካ ሓዝ እንትብሎ ንደጃት ሰዩም ኪድ ትግራይ ሸይመካ ኣለኹ ኢሉ ሰዲድዎ ኣኸሱም ኣትዩ ኣነ እዩ ንጉስ ምባል ጀሚሩ ነይሩ። ምስ ጣልያን ዝነበረ ደጃት ደበብ መቐለ ኣትዩ ኣነ እዩ ዝነግስ ኢሉ ነይሩ እዩ።

እዞም መፃወቲ ካርታ ትምክሕቲ ኮይኖም ዝኒሀዉ ሰብ ሎምዘበንዎን ዝጎቱዎ ዘለዉ ጣጣ ርግእ ኢልካ ምርኣዩ ፅቡቕ እዩ።

ንምንታይ ፓርቲ መሰረቱ ንምንታይክ ኣብ ህ.ወ.ሓ.ት. ተላልዮም ከምሕቶ ኮይኑ ክቐርብ ኣይብሉን። ፅቡቕ ዝሓሸ መማረፂ እንተዝህልዎም ኣይምተፀልኡን። ፅቡቕ ሓሳብውን ኣይሃልዎም ዝኾነ እኩብ ፖለቲካ ፓርቲ እዩ እንተበለ ዝኸልክሎ ዘሎ ኣይመስለንን። ምርጫ ካርድ ጥራሕ እዩ ዝኸላእ። ኣብዙይ ሓደገኛ ዝኾን ባዕሎም ዝነበሩሉን ህዝቢ ዝኸርዐሉን ታሪኽ እናጣመሙ ኣብ ተዓዛባይ ዝፈጥሩዎ ዘለዉ ቅውላው እዩ። እዚ ዝገብሩዎ ዘለዉ ስራሕ ነቲ ቀደም ተጋሩ ቀቲሉ ናብ ሸግር ሸሚምዎም ዝበልናዮ ታሪኽ ንኸድገም ዝተሃንደሰ ተንኮልኩም ዝኾነ ምስትውዓሉ ኣገዳሲ እዩ።

ኣብ ሓቀኛነት እዙ ዝበሃል ዘሎ ሓሳብ ምጥርጣር ኣየድልን ምስ በዓል መን ይውዕሉ ኣለዉ በዓል መን ይመሓዘውዎም ኣለዉ ኢልካ ብደቂቕ ምዕዛብ ሓንደሰቱ ክፍለጡ ይኸእሉ እዮም። ገብሩ ኣስራት ኣብ ኣደባባይ

ተጋራና ኢና እንትብል ዘንጨብጭቡሉ ዝነበሩ እቶም ገፅ ትግራዊ ደርጅታዊ ዝብሉ ዝነበሩ ተረፍ መረፍ ትምክሕቲ እዮም። ሕዚ ተሓቓቒፍፍምም ዘለዉ ቀንደኛ ካድሬት ደርጊ ዝነበሩ በዓል መራራ ጉዲና ዘለውዎም ፀሎተኛታት ትምክሕቲ እዮም። ጥፍኣት ተጋሩ ዝምነዩ፣ ምስ ተጋሩ ጎኒ ንጎኒ ብማዕርነት ምንባር ውድቀት ዝመሰሎም መሳርሒ ትምክሕቲ እዮም።

ባዕልቶም ዝነዝሑዎ ዘለዉ ቃላት መመልከቲ ልእኸቶኦም እዩ። ስዩ ካብ ፓርላማ ኢ.ህ.ወ.ደ.ግ. ፓርላማ ሃፀይ ሃይለስላሴ ይበልፅ ኢሉ። ንፓርላማ ሃፀይ ሃይለስላሴ ተመንዩ። ኢትዮጵያ ከረጢት ብሄር ብሄረሰባት ኣይኮነትን ኢሉ ነታ ትምክሕተኛታት ሓንቲ ሃገር ሓደ ንጉስ ሓደ ቋንቋ ሓደ ሃይማኖት ኢሎም ሃለዎት ብሄር ብሄረሰባት ዝድምስስሉ ዝነበሩ ኣበሃህላ ከምዘለዎ ደጊሙዎ። እዙይ ብኣጋጣሚ ተጋግዶ ስዩ ዝበሎ ጌጋ ኢዩ ኢልካ ምሕላፍ ዝከኣል ኣይመስለንን።

ታሪኽ ኣዛቢዕኻ ምፅሓፍ'ውን ምስኡ ደሚርካ ክርእ ዘለዎ እዩ። ብኣስገደ ገ/ስላሴ ሹም ተሓቲሞም ዝወፁ ዘለዉ መጻሕፍቲ ኮነ ተባሂሉ ቀልቢ ተጋሩ ስሒብካ ናብ ነንባዕሎም ኣንቺ መንቺ እናተበሃሃሉ ጉዕዞኦም ደው ንምባል ዝተሓንፀፀ ተንኮል እዩ። ኣስገደ ሱም እዩ ሂቡ ፀሓፍቲ ብዙሓት እዮም። “ዓረና” ፓርቲ ከምዘሎ ዝፅሕፎ ዘዳልዎ ዘሎ ንባዕሉ ነቲ ፓርቲ ዘይተረድኦ ኣብ መጻወድያ ተንኮል ትምክሕቲ ኣትዩ እዩ ንተጋሩ ክኸፋፍል ዝሰርሕ ዘሎ።

እዞም ሰባት እዚኦም ብዘይ ፃምእ ስልጣኖም ካሊእ ክሪኡ ዝኸእሉ ኣይመስሉን። ታሪኽ ተዛቢዑ ተጻሒፉ ህ.ወ.ሓ.ት. ጌጋ ነይሩዎ ስለዝበሉ ኢ.ህ.ወ.ደ.ግ. ወዲቑ ንሱም ናብ ስልጣን ዝመፁ ይመስሎም ኣሎ። “ሓዳኒትያ ከልብስ ጨጉሪ ናብ ኣፋ ፅልእን ትዕፋ” ከምዝብልዎ ምስ ወገናቶም ኣብ መወዳእታ ድማ ነንባዕሎም ተባኢሶም። ኣብ ሓድነት ተጋሩ ድማ ሕማቕ በሰላ ገዲፎም ከምዝሓልፉ ኣይተረድኦምን።

ተጋሩ ኣብዙ ዕንክሊል እዙይ ክንኣትወሎም ኣይብልናን። ናፍቶም ብቐጥታ ናብ ኣሉታዊ ተራ ዝኣተዉ ኣቐዲምና'ምበር ኣፍቶም ምሳና ዘለዉዎውን ሽግር የለን ማለት ኣይኮነን። ብዝነኣሰ ግና ብስምዒት ተጋሩ ዝበታትን ተራ ኣይብሎምን ጥራሕ ዘይኮነ ክንእረም ድልዎት ኢና ድኽመት ኣይብልናን ኣይበልናን ይብሉና። ነዚኣ ባዕዕላ'ውን ኣፀቢቕና ንኣድነትና መጢጥና ክንጥቀመላ እቶም ኣብ ስልጣን ዘለዉ'ውን ብስማ በለው እንተይኮነ ናብታሕቲ ወሪዶም ድምፅና ክሰምዑን ግቡእ ፍታሕ ክንብሩን ኣለዎም። ኣብ ህዝቢ ዝረኣ ዝደቐቐ ይድቐቐ ስምዒት ብግቡእ ኣስተንቲኖም ዕንጻት እቶም ሰማእታትና ከገውዱን ነገድዶም። ንሶም'ውን ኢሂን ኢሎም ይስምዑ።

ካብዚ ሓሊፉ ሕዚ በዞም ናብ ደገ ሰላም ትምክሕቲ ኣትዮም ድኹም ጎንታት ባዕም ዝነበሩዎ መሪሕነት እናመዝመዙ ናብ ዳግም ዕንክሊል ከእትዉና ዝዕዕሩ ዘለዉ ዝተዳለዉ መፃወድያ ክንኣቱ ኣይግባእን። ዳግም ናብ ብሄራዊ ዕብላላ ክመልሱና ናብ ዝኸእል ኣንቺ መንቺ ኣይንእቶ። ናይዝሓለፈ ሚኢቲ ዓመት ታሪኽና ብንፁር ዘርእዮ መራሕተይ ኢሉ ዝበሎም መሳፍንቲ ብፀላእቶም ኣብዝተፃወደ መፃወድያ ኣትዮም ነንባዕሎም እናተናቐቁ ህዝቢ ትግራይ ኣብ ድኽነት ኣእቲዎምዎ ከምዝፀንሑ እዩ። ሕዚ'ውን ዳግም ዝለኣኸሎም ርኺቦም ናብ ዳግም ነንባዕልና ኣንቺ መንቺ ኣቲና ስራሕና ረሲዕና ካብ ጀሚርናዮ ዘለና ዝርካቡ ስጉምቲ ምዕባለ ደው ከብሉና ኢዮም። ኩሉ ነዙ ሓደጋ ብፅሞና የስተንትኖ። ኩሉ ዳግም ኣይንወድቕን የግዳስ ተሓቢርና ጉልበትና ብቐጠባ እንወፀሉ ሓድነት ንኣልሽ።

የቐንዩለይ
ትንስኡ የማነብርሃንየ